

- شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۹۴۱۲۹-۹-۰
- عنوان و نام پست‌آر : نظريه ترتب و نظريات رقيب در اصول فقه
- مشخصات نشر : قم : موسسه فرهنگي هنري اشراق و عرفان، ۱۳۹۴.
- مشخصات ظاهري : ۱۸۰ ص. ۹۷۸۶۰۰۹۴۱۲۹۹۰
- يادداشت : فهرست نويسي کامل اين اثر در نشاني: <http://opac.nlai.ir> قابل دسترسي است
- يادداشت : کتابنامه.
- سرشناسه : اعرافي، علي رضا، ۱۳۳۸-
- شناسه افزوده : موسسه فرهنگي هنري اشراق و عرفان
- شماره کتابشناسي ملي : ۳۸۰۲۰۱۶
- وضعيت فهرست نويسي : فيپاي مختصر

علیرضا عرفانی

نظریه ترقیب و خطابات قانونی

از سری بحث‌های اصول فقه ۱ |

تقریر: سید نقی موسوی

نشر اشراق و عرفان

نظریه ترتب و خطابات قانونی

علیرضا اعرافی

تحقیق و نگارش: سیدنقی موسوی

ناشر: انتشارات موسسه اشراق و عرفان

ویراستان: محمد خیری

امور هنری: حمید بهرامی

نوبت و تاریخ چاپ: اول/تابستان ۱۳۹۴

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: سازمان چاپ اِسرائ

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۸۰۰۰ تومان

آدرس: ایران، قم، خیابان معلم، کوچه ۸،
کوچه شهید محقق، پلاک ۵۹

صندوق پستی: ۴۴۴۵-۳۷۱۸۵

تلفن: ۰۲۵-۳۷۷۴۸۵۴۰

نماینده: ۰۲۵-۳۷۷۴۸۵۴۱

www.eshragh-erfan.com

info@eshragh-erfan.com

ISBN : 978-600-94129-9-0

کلیه حقوق برای موسسه اشراق و عرفان محفوظ است

فهرست

۱۱.....	سخن مؤسسه
۱۳.....	پیشگفتار

فصل اول: کلیات

۱۵.....	بیان مسئله
۱۶.....	ضرورت و اهمیت بحث
۲۱.....	گزارشی از بحث «ضد»
۲۲.....	اقوال در ثمره بحث ضد: فسادِ ضدِ عبادی
۲۶.....	بحثی در تبارشناسی مسائل اصولی
۲۷.....	تصویر ترتب

فصل دوم: نظریه ترتب

۳۱.....	مقدمه
۳۱.....	اقوال و ثمره آنها.....
۳۲.....	تاریخچه و اهمیت بحث ترتب
۳۴.....	ادله اثبات ترتب
۳۴.....	دلیل اول: برهان لئی
۳۵.....	تزامم دو واجب مضیق متساوی
۳۶.....	تزامم دو واجب اهم و مهم مضیق
۳۷.....	جمع بندی
۴۰.....	دلیل دوم: برهان انی
۴۲.....	ادله منع ترتب
۴۲.....	دلیل اول: بقای طلب ضدین
۴۳.....	تبیین استدلال مرحوم آخوند
۴۶.....	نقد مرحوم نائینی
۴۹.....	نقد مرحوم اصفهانی
۵۱.....	نقد میرزای شیرازی <small>رحمته الله علیه</small>
۵۵.....	جمع بندی دلیل اول منع ترتب
۵۵.....	دلیل دوم: استلزام تعدد عقاب
۵۶.....	نقد اول: نفی فساد تالی (مرحوم نائینی)
۶۰.....	نقد دوم: نفی ملازمه
۶۲.....	دلیل سوم: نبودن دلیل اثباتی بر ترتب
۶۳.....	تنبیهات
۶۳.....	تنبیه اول: التزام واجب موسع و واجب مضیق
۶۵.....	عدم نیاز به نظریه ترتب (محقق ثانی <small>رحمته الله علیه</small>)

۶۷	نقد اول بر دیدگاه محقق ثانی <small>رحمته الله</small> (مرحوم نائینی)
۷۲	نقد دوم بر محقق ثانی <small>رحمته الله</small> (مرحوم نائینی)
۷۹	نقد سوم بر محقق ثانی <small>رحمته الله</small> (مرحوم اصفهانی)
۸۳	جمع بندی تنبیه اول
۸۴	تنبیه دوم: تراحم در دو زمان
۸۶	تنبیه سوم: تراحم دو تکلیف مترتب
۸۷	تنبیه چهارم: تراحم واجب و حرام
۸۷	دیدگاه مرحوم تبریزی
۸۸	نقد و بررسی
۹۰	تنبیه پنجم: تراحم محرمین
۹۲	تنبیه ششم: تراحم چندین تکلیف
۹۳	تنبیه هفتم: ترتب در مستحبات و مکروهات
۹۴	تنبیه هشتم: تراحم دو واجب غیری (تراحم در اجزا و شرایط)
۹۵	صورت اول
۹۵	صورت دوم
۹۹	تنبیه نهم: فرعی در نماز جهری و اخفاتی

فصل سوم: نظریه ملاکات

۱۰۱	مقدمه
۱۰۲	تقریر اول: وجود مقتضی (ملاک)
۱۰۳	نقد مرحوم آیت الله خوئی
۱۰۴	تحقیق در مسئله
۱۰۵	تقریر دوم: تمسک به اطلاق ماده امر

نقد مرحوم آیت الله خویی	۱۰۸.....
نقد آیت الله وحید	۱۰۸.....
نقد شهید صدر	۱۰۸.....
نقد مرحوم تبریزی	۱۰۹.....
تحقیق در مسئله	۱۰۹.....
تقریرسوم: تمسک به دلالت التزامی	۱۱۱.....
نقد مرحوم آیت الله خویی	۱۱۲.....
نقد شهید صدر <small>رحمته الله علیه</small> بر دیدگاه مرحوم آیت الله خویی	۱۱۴.....
نقد آیت الله وحید و مرحوم روحانی	۱۱۵.....
تحقیق در مسئله	۱۱۷.....
نتیجه فصل	۱۱۹.....

فصل چهارم: نظریه خطابات قانونی

مقدمه	۱۲۱.....
۱. تبیین نظریه خطابات قانونی	۱۲۲.....
مقدمه اول: تعلق اوامر به طایع، نه خصوصیات	۱۲۳.....
مقدمه دوم: تفاوت اطلاق و عموم	۱۲۴.....
مقدمه سوم: عدم نظارت خطاب به احوال تراحمیه	۱۲۵.....
مقدمه چهارم: مراتب حکم در نظر مشهور	۱۲۶.....
مقدمه پنجم: انکار نظریه انحلال خطابات	۱۲۸.....
مقدمه ششم: اشتراط قدرت	۱۳۰.....
مقدمه هفتم: امر به مقدور	۱۳۱.....
نتیجه مقدمات هفتگانه	۱۳۲.....
۲. بررسی مقدمه پنجم نظریه خطابات قانونی (انحلال خطابات شرعی)	۱۳۳.....
۱- ادله انحلال خطابات شرعی	۱۳۴.....

دلیل اول: تعدد ملاکات	۱۳۵
دلیل دوم: تعدد ثواب و عقاب	۱۳۸
۲- ادله عدم انحلال خطابات شرعی	۱۳۹
دلیل اول: استلزام انحلال خطابات در اخبارات	۱۳۹
دلیل دوم: استلزام خطاب به کافر، عاصی، غافل، ساهی و ناسی	۱۴۲
دلیل سوم: وجدان	۱۴۷
دلیل چهارم: لغویت	۱۴۸
دلیل پنجم: تعلق اوامر به طبایع و استلزام عدم انحلال	۱۴۹
۳. بررسی مقدمه چهارم نظریه خطابات قانونی: مراتب حکم	۱۵۱
نقد	۱۵۴
۴. بررسی مقدمه ششم نظریه خطابات قانونی (عدم اشتراط احکام به قدرت)	۱۵۷
ادله امام <small>علیه السلام</small> در نفی اشتراط قدرت در تکالیف و ارزیابی آنها	۱۵۸
دلیل اول: استلزام عدم انحلال خطابات شرعی	۱۵۹
دلیل دوم: لزوم فحص در شک در قدرت بر تکلیف	۱۶۰
دلیل سوم: عدم وجود دلیل شرعی و عقلی بر اشتراط قدرت	۱۶۲
۵. بررسی مقدمه سوم نظریه خطابات قانونی	۱۶۶
نقد	۱۶۶
۶. جمع بندی بررسی نظریه خطابات قانونی	۱۶۹
جمع بندی نهایی	۱۶۹
کتابنامه	۱۷۱
نمایه آیات	۱۷۵
نمایه روایات	۱۷۷
نمایه اصطلاحات	۱۷۸

سخن مؤسسه

پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی، رسالت حوزه‌های علمیه را دو چندان کرده است؛ نظام اسلامی برای تأمین پشتوانه‌ی تئوریک خود به منظور تصمیم‌گیری و اجرا باید مبانی علمی لازم را در اختیار داشته باشد، و این عرصه‌ای است که حوزه‌ی علمیه در کنار دیگر مجامع علمی باید در آن نقش فعال داشته باشد؛ زیرا بدون گسترش مرزهای علوم اسلامی به مباحث نوپدید و تولید علوم انسانی با رویکرد اسلامی، این نیاز پاسخ مناسب نمی‌یابد. ضرورت مجاهدت علمی به منظور پاسخگویی به مطالبات روزافزون و برحق جامعه‌ی دینی، آنگاه به اثبات می‌رسد که در نظر داشت؛ اولاً تحولاتی جدید در مجموعه‌ی دانش بشری، به‌ویژه علوم انسانی رخ داده است، ثانیاً زندگی انسان معاصر به‌واسطه پیشرفت در علوم و فناوری‌های جدید، دستخوش تطوراتی شگرف شده است، ثالثاً شکل‌گیری نظام اسلامی، فرصت مناسبی را فراروی جامعه‌ی دینی قرار داده است تا به اهداف خود دست یابد؛ از این رو سرعت بخشیدن به فعالیت‌های علمی حوزوی به منظور توانمندسازی نظام اسلامی در این باره ضروری می‌نماید.

«موسسه اشراق و عرفان» که فعالیت خود را از سال ۱۳۸۶ با نظارت علمی و ریاست عالی آیت‌الله اعرافی آغاز کرده است، در عین تأکید بر اصالت‌های حوزوی، سعی در رفع نیازمندی‌های معرفتی انسان معاصر دارد؛ از این رو مأموریت‌های خود را «پژوهش

■ نظریه ترتب و خطابات قانونی ■

در زمینه‌ی فقه‌های نو و فلسفه‌های مضاف بر مبنای روش اجتهادی در راستای نظام سازی اسلامی، «پرورش پژوهشگران صاحب نظر در عرصه‌ی فقه‌های نو و فلسفه‌های مضاف و نظام‌سازی اسلامی» و «اسلامی‌سازی علوم انسانی» قرار داده است تا بتواند به ایفای نقشی مؤثر در این مجال بپردازد.

پیمودن مسیر اجتهاد و بهره‌گیری از توان فقهی در تولید علم، جز با در اختیار داشتن مقدمات علمی لازم آن میسر نیست، در این راستا، دانش دیرپا و پرمعق «اصول فقه» رسالت تدارک این مقدمات و توانمندسازی فقه‌پژوهان را در زمینه روش‌شناسی به دوش گرفته است. کتاب حاضر به بررسی نظریه «ترتب» و نظریه‌های رقیب آن پرداخته است؛ نظریه‌ای که نقش اساسی در حل «تزاخم‌های» پیش آمده در مباحث فقهی، به خصوص در عرصه‌های نوپدید فقهی چون فقه تربیتی، فقه اخلاق و فقه عقیدتی دارد.

مؤسسه بر خود لازم می‌داند از حضرت آیت الله اعرافی تشکر نماید که اجازه نشر این اثر برگرفته از دروس خارج اصول فقه خود را داده و در مراحل مختلف تولید آن از رهنمودهای راه‌گشا دریغ ننموده‌اند. همچنین از تلاش‌های پژوهشگر محترم، حجت الاسلام سید نقی موسوی که کوشش فراوانی در تقریر و تحقیق این مباحث انجام داده‌اند، تقدیر نموده، قبول زحمت حجت الاسلام علی حسین پناه در ارزیابی این نوشتار را ارج می‌نهد.

امید است صاحب نظران و اندیشوران اصولی، مؤسسه اشراق و عرفان را به منظور بهبود تولیدات علمی آینده، از نظرات و پیشنهادات سازنده خود محروم نسازند.

پیشگفتار

دانش اصول فقه به یکی از پررونق‌ترین علوم اسلامی در حوزه‌های علمیه به‌ویژه حوزه‌های شیعی تبدیل شده است و طلاب و دانش‌پژوهان حوزه‌های علمیه با میراثی مترکم و گرانقدر از اندیشه‌های دقیق و اصولی مواجه‌اند که باید ضمن گرامیداشت این میراث و پیمودن راه اسلافِ اصولی خود، با نکته‌سنجی، این اندیشه‌ها را برای حل معضلاتِ فقهی و نیز گره‌گشایی از مسائلِ فکری و اندیشه‌ای معاصربه کار گیرند.

وجیزه پیش رو، نظریه «ترتّب» را دربرگرفته و کوشیده است صحت این نظریه را درآینه بررسی نظریاتِ رقیب آن (نظریه ملاکات و نظریه خطابات قانونی) اثبات کند؛ نظریه‌ای که برای حل یکی از مسائلِ بحث «ضد» و نیز بحث «تزامات» طراحی شده است. به همین خاطر، فصل اول کتاب به کلیات پژوهش اختصاص داده شده و فصل‌های دوم، سوم و چهارم به ترتیب به خوانش و بررسی نظریه‌های ترتّب، ملاکات و خطابات قانونی پرداخته است.

کتاب حاضر، نگارش ۳۹ جلسه از دروس خارج اصول آیت‌الله علیرضا اعرافی (دام‌ظله‌العالی) در مقطع زمانی مهرماه تا دی‌ماه ۱۳۹۲ در حوزه علمیه قم است.

■ نظریه ترتب و خطابات قانونی ■

شیوه کار به این صورت بوده که مقرر، بر اساس متن پیاپیاده شده صوت‌های کلاس و نیز با مراجعه به دست‌نوشته‌های خود از کلاس و در موارد زیادی، با استماع صوت کلاس‌ها کوشیده است برای رعایت امانت، مضامین و دیدگاه‌های مطرح شده در کلاس را تماماً در متن کتاب بگنجانند و نوع استدلال‌ها و مدعاها و تعبیر فنی و اصطلاحی را حفظ کند و هرگونه اضافات خود (اعم از مصادر، مستندات، شواهد، پردازش نو و...) را تماماً در پاورقی بگنجانند.

ذکر آن لازم است که فصل اول و سوم، از اضافات نگارنده است. فصل اول برای رعایت اقتضائات پژوهش‌های مکتوب و ساختار کتاب، به «کلیات پژوهش» و فصل سوم به معرفی و نقد «نظریه ملاکات» به عنوان یکی از راه‌های حل مسئله پیش رو می‌پردازد.

شایان ذکر است که نوشتار حاضر، پس از نگارش مورد ارزیابی استاد اعرافی قرار گرفته است.

در پایان لازم است از حضرت استاد و نیز دوست گرامی حجة الاسلام علی حسین پناه، بحاضر تذکر نکات سودمند و دیگر همکاران و نیز دست‌اندرکاران بخش انتشارات تشکر فراوان شود.

موسوی